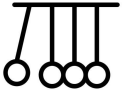

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesi ve Etkileri

POLITICS

Zeynep Kocatepe

Öz

Bu makale, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını ve bu kararın ülke içinde ve uluslararası alanda yarattığı önemli tartışmaları ele almaktadır. Bu kararın Türkiye'deki kadınlar için hukuki korumaların zayıflama riski taşıdığına dair endişeleri gündeme getirilmiştir. Uzmanlar, İstanbul Sözleşmesi'nin olmadan cinsiyete dayalı şiddetle ilgili sorunların Türkiye'nin iç hukuk sisteminde tam anlamıyla ele alınamadığını belirtmektedir. Makale; kadın hakları örgütlerinin, hukuk uzmanların ve uluslararası kuruluşların bu çekilmeye tepkilerini incelemekte, kararın kadınların güvenliği ve hakları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki kadınların şiddetle mücadele ederken karşılaştıkları zorlukları, kadın hakları örgütlerinin rolünü ve Türkiye'nin hukuki ve kurumsal yapısının şiddetle mücadeledeki eksiklikleri tartışmaktadır.

Giriş

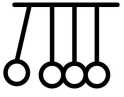
Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddetle mücadeledeki en kapsamlı ve güncel uluslararası anlaşmadır. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan sözleşme, Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılmıştır. 2014 yılında yürürlüğe giren sözleşmeyi Türkiye aynı yıl imzalayıp onaylamıştır. Bugün, 46 ülke ve Avrupa Birliği sözleşmeyi imzalamış, 32 ülke ise onaylamıştır.

Aile içi şiddet; ailede ya da evde, eski ya da mevcut eşler veya partnerler arasında fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet uygulamayı kapsar. Failin mağdurla aynı evde yaşayıp yaşamadığı bu tanımı etkilemez. Cinsiyet kavramı, toplumun kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikleri belirtir. Kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddet, bir kadına yalnızca kadın olduğu için uygulanan şiddet ya da kadınları orantısız şekilde etkileyen şiddettir.

Çekilme ve Etkileri

İstanbul Sözleşmesi'ne göre kadınlara yönelik şiddet, insan hakları ihlali ve kadınlara karşı ayrımcılık olarak tanımlanır. Fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar verme potansiyeline sahip tüm cinsiyete dayalı şiddet türlerini kapsar. Bu şiddet, kamu alanlarında veya kapalı alanlarda gerçekleşebilir ve tehditler, zorlayıcı eylemler veya özgürlüğün kısıtlanması gibi durumları da içerir.

Sözleşme, kadınları her türlü şiddetten koruma ve bu tür eylemleri durdurma amacını taşır. Kadınlara yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önleyebilecek, failleri cezalandırabilecek ve

mağdurlara şartsız destek sağlayabilecek yasaların ve sistemlerin gerekliliğini vurgular. Ayrıca, cinsiyet eşitliğini teşvik eden ve kadınları güçlendiren politikaların önemini belirtir. Bu da şiddet mağdurları için destek sistemlerinin oluşturulması ve iyileştirilmesinin kritik olduğunu gösterir.

Sözleşmenin temel prensiplerinden biri uluslararası işbirliğidir. Farklı organizasyonlar ve yönetim kollarının şiddetle etkili bir şekilde mücadele etmek için birlikte çalışması önemlidir. Sözleşme ayrıca alınan tedbirlerin doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek bağımsız bir sistem kurulmasını talep eder.

20 Mart 2021'de Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme niyetini bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile resmen açıklamıştır. Bu karar, 22 Mart 2021'de Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne bildirilmiş ve Avrupa Konseyi'nin web sitesinde yayımlanmıştır; çekilmenin yürürlüğe girmesi tarihi ise sözleşmenin 80. maddesi uyarınca 1 Temmuz 2021 olarak belirlenmiştir. Bu adımla birlikte, Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden resmen çekilen ilk ve tek ülke olmuştur. Türkiye; sözleşmeye önemli katkılar sağlamış, sözleşmeyi ilk imzalayan ülke ve Türk Büyük Millet Meclisi'nde oy birliğiyle onaylayan tek ülke olarak tarihe geçmesine rağmen ilk ayrılan olmuştur.

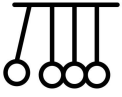
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin yayımlanmasının hemen ardından, Türkiye dışındaki insan hakları örgütleri ve uzmanlar, Türk hükümetinin kararına karşı itirazlarını dile getirmiştir ve konuyu duyurmak için çalışmalar yapmıştır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi temsilcileri de sürece dair açıklamalarda bulunmuştur.

Çekilme kararı; hukuk devleti, güçler ayrılığı ve yönetimle ilgili bir tartışma başlattı. Türkiye İletişim Bakanlığı'ndan yapılan bir açıklamaya göre, İstanbul Sözleşmesi, homoseksüelliği normalleştirmeyi amaçlayan kişiler tarafından manipüle edilmiştir ve bu durum Türkiye'nin sosyal ve ailevi değerleriyle bağdaşmamaktadır. Çekilme bu gerekçeyle savunulmuştur. Ancak bu karar yürütme gücünün tek bir kişide yoğunlaştığı bir başkanlık sistemi altında, yasama organını dahil etmeden ve parlamento denetimi rolü dışlanarak alınmıştır, bu da güçlü eleştiriler almıştır.

Çekilme kararından sadece üç gün önce Aile Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kadın Durumu Komitesinin 65. oturumunda İstanbul Sözleşmesi'nin kadınlara yönelik şiddetle mücadelede etkin bir şekilde uygulanması için Avrupa Konseyi ile işbirliğini tartışan bir etkinlikte yer almıştır. Bu durum, çekilme kararının halkla, ilgili kurumlarla ya da bakanlıklarla danışılmadan alındığı gibi endişelerini gündeme getirmiştir.

Türkiye'deki kadınlar, kararı geri almak için çeşitli şehirlerde protestolar düzenlemeye hala devam ediyor. Uzmanlar, Türkiye'nin iç hukuk sisteminin İstanbul Sözleşmesi'nde tanımlanan şiddetle mücadele, koruma,

kovuşturma ve politika geliştirme gibi maddelere yalnızca kısmen karşılık geldiğini belirtmektedir. İstanbul Sözleşmesi'ne uyum sağlamak amacıyla çıkarılan 6284 sayılı Kanun, bazı ilkeleri paylaşmakla birlikte kapsam açısından çok daha sınırlıdır. Hukuki uzmanlar, İstanbul Sözleşmesi'nin tüm hükümlerinin 6284 sayılı Kanun'da, Türk Ceza Kanunu'nda veya Medeni Kanun'da tam olarak uygulanmadığını vurgulamaktadır.

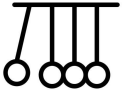
Kadına yönelik şiddetle ilgili yasalarda hala endişe verici boşluklar bulunduğu belirtilmiştir. İstanbul Sözleşmesi psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet ile zorla kürtaj, taciz ve zorla evlilik gibi birçok şiddet türünü kapsamaktadır ve bu suçların ulusal hukuka göre tanımlanmasını ve cezalandırılmasını gerektirir. Ancak kadın hakları örgütlerinin ve hukuk uzmanlarının uzun süredir süren taleplerine rağmen, "taciz" Türk Ceza Kanununda suç olarak tanımlanmamaktadır.

Sözleşme hazırlıklarında Türkiye'yi 2006'dan beri temsil eden Prof. Feride Acar, birçok "femicide" vakasının aslında tacizle başladığını belirtmektedir. Tacizin fiziksel olabileceğini veya telefon ya da internet aracılığıyla gerçekleşebileceğini açıklamaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde taciz, ayrı bir suç olarak kabul edilmektedir.

Uzmanlar ayrıca, Türkiye'deki kadınların şiddet gördüklerinde otoritelere başvurmada önemli zorluklarla karşılaştığını belirtmektedir. İstanbul Sözleşmesi, imzacı devletlere şiddet mağdurlarına destek sağlamak amacıyla kriz merkezleri veya cinsel şiddet danışmanlık merkezleri kurmayı ve ülke çapında ücretsiz, 7/24 erişilebilir telefon hatları oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Ancak Türkiye'nin iç hukuk düzeni bu gereklilikleri tam olarak karşılamamaktadır. Uzmanlar sözleşmenin imzalanmasından dokuz yıl sonra bile Türkiye'de kriz merkezlerinin veya sürekli bir destek hattının kurulmadığını belirtmektedir.

İçişleri Bakanlığı tarafından geliştirilen KADES uygulaması benzer bir amacı taşımakta ancak her kadının Türkiye'de akıllı telefona sahip olmaması nedeniyle etkinliği eleştirilmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk, tüm 81 ilde ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri) kurulduğunu ve 355'ten fazla Sosyal Hizmet Merkezi'nde Şiddet Önleme İletişim Noktaları oluşturulduğunu açıklamıştır. Buna karşın, avukat Canan Arın BBC Türkçe'ye yaptığı açıklamada Türkiye'nin kadın sığınma evleri ve ŞÖNİM merkezlerinin İstanbul Sözleşmesi'ne uygun şekilde işlev görmediğini eleştirmiştir. Sığınma evlerinin sayısının yetersiz olduğunu ve mevcut sığınma evlerinin kadınlar için adeta bir hapisane gibi olduğunu vurgulamaktadır. Sözleşmeye göre bu merkezler kadınları bağımsız hale getirmelidir, ancak mevcut sığınma evleri kadınların telefon kullanmalarına veya iş aramalarına izin vermemekte, bu da onların temel işlevlerini yerine getirmelerini engellemektedir.

Arın, kadınların sığınma evlerinde telefon kullanmalarına ve iş aramalarına izin verilmesi gerektiğini savunmaktadır, fakat bu özgürlükler kısıtlanmaktadır. Sözleşmeye göre sığınma evlerinin amacı kadınların erkeklerden bağımsız hale gelmelerini sağlamaktır. Şiddet faillerine yönelik devam eden cezasızlık, kadınların adalet sistemine olan güvenini sarsmaktadır çünkü pek çok kadın failer cezalandırılmadığında adaletin sağlanmadığını

hissetmektedir. Medyada yer alan yüksek profilli davaların da kanıtladığı üzere suçluların serbest bırakılması kadınların şiddetten kaçmalarını zorlaştırdığı ortadadır.

Ceza artırımı genellikle bir çözüm olarak sunulsa da gerçek sorun yasaların uygulanmaması ve adalet sisteminde cinsiyet eşitsizliği perspektifinin eksikliği olarak görülmektedir. İstanbul Sözleşmesi'ne göre, şiddetle mücadele sadece hukuki tedbirlerle değil, bütüncül bir yaklaşımla yapılmalıdır. Kadınlar, şiddet bildirdiklerinde hukuki, psikolojik ve sosyal destek almalıdır ancak Türkiye'deki danışmanlık merkezlerinin yetersizliği ve ŞÖNİM merkezlerinin eksiklikleri nedeniyle bu olanaklar sağlanamamaktadır.

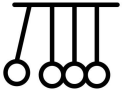
Hükümetin şiddet karşısında sorumluluğu yalnızca önleyici tedbirlerle sınırlı olmamalıdır. Kadınlar doğru şekilde bilgilendirilmeli, kurumlar arası koordinasyon güçlendirilmeli ve destek hizmetlerine erişim sağlanmalıdır. Aksi takdirde, bu adımlar atılmadan adalet sistemine duyulan güven daha da azalacak ve kadınlar hukuki haklarını kullanmaktan çekinecektir.

Kadın hakları örgütleri, bu haksızlıklarla mücadelede hayati bir rol oynamaktadır, otoritelerin onların önerilerini dikkate almaması sorunu daha da derinleştirmektedir. Şiddetle etkili bir şekilde mücadele etmek sadece yasaların varlığıyla değil, bu yasaların doğru bir şekilde uygulanıp takip edilmesiyle mümkündür.

Çekilme kararının ardından, Türkiye'deki kadın hakları aktivistleri ve sivil toplum kuruluşları protesto gösterileri düzenleyerek haklarından vazgeçmeyeceklerini ve mücadeleye devam edeceklerini vurgulamışlardır. Türk Barolar Birliği, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmenin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir.

Uluslararası alanda da güçlü tepkiler oluşmuştur. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Marija Pejcinovic Buric, Türkiye'nin kararını "yıkıcı haber" olarak nitelendirirken Almanya Dışişleri Bakanlığı bu gelişmenin "tüm Avrupa'ya ve Türkiye'deki kadınlara kötü bir mesaj gönderdiğini" belirterek kültür, din veya geleneklerin cinsiyete dayalı şiddeti meşrulaştıramayacağını ifade etmiştir. Fransa Dışişleri Bakanlığı da karardan üzüntülerini dile getirerek bunun insan hakları açısından büyük bir gerileme olduğunu belirtmiştir. Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü Dubravka Simonovic, Türkiye'nin kadın haklarından geri adım atmasını eleştirerek kadınlara yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olduğunu ifade etmiştir. Human Rights Watch da Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesini kınayarak bu kararın küresel kadın hakları mücadelesine olumsuz etki yapacağını belirtmiştir.

Özet

Sonuç olarak, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı hem Türkiye içinde hem de dünya çapında güçlü tepkilere yol açmıştır. Birçok kişi için İstanbul Sözleşmesi, kadınları şiddetten korumak ve haklarını güvence altına almak için önemli bir adım olarak kabul ediliyordu. Çekilme, Türkiye'deki kadınların güvenliği ve hukuki korumalarının yeterli olup olmayacağına dair endişelere yol açtı. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve çeşitli insan hakları örgütleri bu gelişmeden duydukları hayal kırıklığını ve bu adımın kadın hakları üzerindeki daha geniş etkilerine ilişkin endişelerini dile getirmiştir. Protestoların devam etmesiyle birlikte, bu kararın Türkiye içinde derin bölünmelere yol açtığı ve kadınların haklarının ve korunmasının öncelik olmaya devam etmesi için yön değiştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

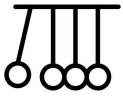
Kaynakça

Information:

1. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği. "İstanbul Sözleşmesi." Kadının İnsan Hakları,
<https://kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/istanbul-sozlesmesi/>.
2. European Union. "The Istanbul Convention and the EU's Accession." EUR-Lex,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4301302#:~:text=The%20Istanbul%20Convention%20aims%20to,vio%20in%20migration%20and%20asylum.>
3. İstanbul Sözleşmesi Platformu. "İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme Girişimi ve Sonrasında Yaşananlar." İstanbul Sözleşmesi Platformu,
<https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesinden-cekilme-girisimi-ve-sonrasinda-yasananlar/>.
4. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. "Kadına Yönelik Şiddet ve Cezasızlık." Mor Çatı, 18 Ekim 2024,
<https://morcati.org.tr/basin-aciklamalari/kadina-yonelik-siddet-ve-cezasizlik/>.

Image:

5. Birikim Dergisi. "İstanbul Sözleşmesi Neden Yaşatır? Çünkü..." Birikim Dergisi,
<https://birikimdergisi.com/guncel/10527/istanbul-sozlesmesi-neden-yasatir-cunku.>
6. Solfasol TV. "İstanbul Sözleşmesi'nden Neden Rahatsız Oldular?" Solfasol TV,
<https://solfasol.tv/istanbul-sozlesmesinden-neden-rahatsiz-oldular/>.

7. "Turkey's Withdrawal from the Istanbul Convention: A Step in the Wrong Direction."
LSE Blogs, 5 May 2021,
blogs.lse.ac.uk/wps/2021/05/05/turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention-a-step-in-the-wrong-direction/.